

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทของพระอรหันต์ในการประกาศพระศาสนา ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ (๑) เพื่อศึกษาความเป็นพระอรหันต์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาบทบาทของพระอรหันต์ในการประกาศพระพุทธศาสนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระอรหันต์ในการประกาศพระพุทธศาสนา โดยวิธีการเก็บข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถาและข้อมูลชั้นทุติยภูมิ จากงานวิจัยวิทยานิพนธ์และหนังสือตำรางานวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและนำเสนอเรียบเรียง พอสรุปประเด็นได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า บุคคลผู้ที่จะบรรลุความเป็นอริยะชั้นอรหันต์ได้นั้นต้องเป็นผู้ละสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการแรกได้อย่างเด็ดขาด และยังละสังโยชน์เบื้องสูงได้อีก ๕ ประการ เรียกว่าสังโยชน์ ๑๐ ประการได้อย่างเด็ดขาด คำว่า อรหันต์ กับ อรหันต์ มีความหมายต่างกัน คือ อรหันต์ เป็นชื่อของคุณธรรม ส่วนอรหันต์ เป็นชื่อของบุคคลผู้บรรลุอรหันต์

ความเชื่อเรื่องพระอรหันต์ ก่อนพุทธกาลจะต่างจากในสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก เพราะว่า บุคคลที่เป็นพระอรหันต์ในสมัยก่อนที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้นั้น ต้องเป็นบุคคลที่ไม่มุ่งผ้าหรือนักบวชประเภทชีเปลือย เป็นผู้ไม่มีความละอาย เพราะจะเชื่อว่าบุคคลเหล่านี้สละแล้วทุกอย่าง แม้กระทั่งเสื้อผ้ายังไม่ใส่ ต้องเป็นผู้ที่ศรัทธาดีสิทธิ์

ส่วนความเป็นพระอรหันต์ในสมัยพระพุทธศาสนาคือพระอเสขะ (ผู้ไม่ต้องศึกษา) หรืออนุปาติเสสบุคคล (ผู้ไม่มีเชื้อคืออุปาทานเหลืออยู่เลย) ผู้ควรแก่ทักษิณาหรือการบูชาพิเศษ หรือผู้หักกำหนดสังสารจักรได้แล้ว เป็นผู้สิ้นอาสวะเป็นผู้ทำได้บริบูรณ์ในสิกขาทั้งสาม คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ละสังโยชน์เบื้องสูงได้อีกทั้ง ๕ ข้อ รวมเป็นละสังโยชน์หมดทั้ง ๑๐ เป็นผู้ดับกรรม หรือสิ้นกรรม การกระทำของท่านไม่เป็นกรรมอีกต่อไป การกระทำของท่านว่าเป็นกิริยา หมายถึงไม่กระทำการต่างๆ โดยมีวิชา ตัณหา อุปาทาน ครอบงำ มีปัญญารู้แจ้งชัดตามเหตุผล เลิกทำการอย่างปฏิกูล เพราะหมดโลภะ โทสะ โมหะ ที่จะเป็นเหตุปัจจัยให้ทำความชั่ว

ประเภทของอรหันต์เมื่อจำแนกโดยย่อแล้วย่อมมี ๓ ประเภท คือ

(๑) พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นใหญ่กว่าพระอรหันต์ทุกประเภท เพราะต้องสร้างพระพุทธรูปมาเป็นเวลานานอย่างน้อยกำหนดกาล ๔ อสงไขย กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป

(๒) พระปัจเจกพุทธเจ้าอรหันต์ หมายถึง พระอรหันต์ที่ทรงคุณวิเศษยิ่งใหญ่เป็นที่สองรองจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอรหันต์ เพราะต้องสร้างพระปัจเจกพุทธูปมาเป็นเวลา นานอย่างน้อยกำหนดกาล ๒ อสงไขย กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป

(๓) พระสาวกอรหันต์ หมายถึง พระอรหันต์ที่เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอรหันต์ ที่ทรงคุณวิเศษยิ่งใหญ่เป็นที่สามรองจากพระปัจเจกพุทธเจ้าอรหันต์ เพราะต้องสร้างพระสาวกอุปมาเป็นเวลานานอย่างน้อยกำหนดกาล ๑,๐๐๐ มหากัป

พระอรหันต์สาวกแม้จะหมดสิ้นกิเลสอาสวะเหมือนกันแต่ก็มีคุณพิเศษแตกต่างกันไป บางองค์ก็มีเพียงอย่างเดียว บางองค์ก็มีมากกว่า ๑ อย่าง คือ พระอรหันต์เป็นประเภทสุขขวิปัสสกะ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พระอรหันต์ปัญญาวิมุต คือ ท่านเจริญแต่วิปัสสนาปัญญาเพียงอย่างเดียวจนบรรลอรหัตต์ เรียกย่อว่า ท่านผู้เจริญวิปัสสนาล้วน ส่วนพระอรหันต์ประเภทเจโตวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นแห่งจิต ความหลุดพ้นด้วยอำนาจการฝึกจิต ความหลุดพ้นแห่งจิตจากราคะ ด้วยกำลังแห่งสมาธิ คือ วิมุตติของพระอรหันต์ผู้บำเพ็ญวิปัสสนา อันมีสมณธรรมฐานเป็นพื้นฐานมาก่อน เรียกได้ว่า บุคคลใดอาศัยความสงบคือได้เจริญสมณะมาก่อนจนได้บรรลุดมามสมาบัติแล้ว เจริญวิปัสสนาต่อบุคคลนั้นเรียกว่า สมถยานิกะ และเมื่อสิ้นอาสวะกิเลสสำเร็จพระอรหันต์ มีชื่อว่า “ฉานลาภบุคคล” หรือบางทีเรียกว่า “เจโตวิมุตติบุคคล” การบรรลอรหัตต์ผลนั้น ผู้ปฏิบัติจะดำเนินตามวิธีใดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าวิธีไหนจะสะดวกและเหมาะสมกับตนกว่ากัน ไม่ว่าผู้ปฏิบัติจะเริ่มต้นด้วยวิธีใดก่อน สมณธรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ย่อมเกื้อกูลสนับสนุนกันจนถึงขั้นบรรลุปะเป็นพระอรหันต์

ธรรมที่สนับสนุนให้บรรลุปะเป็นพระอรหันต์ได้นั้นนอกจากจะต้องละสังโยชน์ ๑๐ ประการแล้ว ยังจะต้องอาศัยโพธิปักขยธรรมคือธรรมที่เกื้อกูลให้รู้แจ้งหรือธรรมที่เกื้อหนุนอริยมรรคมี ๓๗ ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ และหลักไตรสิกขา คือ อริสัสสิกขา การศึกษาและปฏิบัติในศีลอันยิ่ง อริจิตตสิกขา การศึกษาและปฏิบัติในจิตอันยิ่ง และ อธิปัญญาสิกขา คือ การศึกษาและปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง

ลักษณะด้านในของบุคคลผู้บรรลอรหัตต์ จะมีปัญญามองเห็นสิ่งทั้งหลายที่มันเป็นหรือตามความเป็นจริงเริ่มต้นตั้งแต่การรับรู้อารมณ์ทางอายตนะด้วยจิตใจที่มีที่ท่าเป็นกลางและมีสติ ไม่หวั่นไหวถูกชักจูงไปตามความชอบใจ ไม่ชอบใจ สามารถตามดูรู้อารมณ์นั้น ๆ ตามสภาวะของมัน ตั้งแต่ต้นจนตลอดสาย ไม่ถูกความติดพัน ความข้องขัดขุ่นมัว เมื่อเกิดปัญญา รู้เห็นตามความเป็นจริง และรู้เท่าทันสังขารแล้ว ย่อมจะทำให้จิตเป็นอิสระ พ้นจากภาวะจากอำนาจครอบงำของกิเลส กล่าวคือ ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ที่เฝ้าวนหรือยั่วยุ เป็นจิตที่ปราศจาก ราคะ โทสะ โมหะ ที่เป็น

เหตุให้ทำความชั่วเสียหายร้ายแรง อันเป็นหลักประกันความสุจริตในการทำงาน ไม่มีความหวาดเสียว สะดุ้ง สะท้านหวั่นไหว ต่อการรับรู้อารมณ์ หรือสามารถเป็นนายของอารมณ์ด้วยความวางเฉย เป็นกลางอย่างผู้มีสติปัญญาสัมปชัญญะ เป็นผู้มีสติ ควบคุมตนเองได้ มีใจหนักแน่น ไม่หวั่นไหวโยกคลอนไปตามอิฏฐารมณ์

ลักษณะด้านการดำเนินชีวิต พระอรหันต์ คือ อริยบุคคลผู้บรรลุภาวะแห่งนิพพาน ย่อมประพฤติเยี่ยงผู้ทรงศีลที่สมบูรณ์แล้ว ตั้งแต่ชั้นโสดาบัน จึงถือว่าพระอรหันต์เป็นผู้ดับกรรมหรือสังกรรม มีแต่การกระทำที่เรียกว่า กิริยา หมายถึง การที่ไม่กระทำการสิ่งต่าง ๆ ด้วย อวิชชา ตัณหา และอุปาทานครอบงำชักจูงใจ แต่กระทำด้วยจิตใจที่เป็นอิสระ มีปัญญารู้แจ้งด้วยเหตุผล เปลี่ยนการกระทำที่เป็นปฏิกุณมาเป็นอริยะชน

การประกาศพระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่โดยตรงของพระอรหันต์พุทธสาวก เมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมอยู่ได้ทรงประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางบุคคลทุกชนชั้นวรรณะ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใส ย่อมอุทิศตนเพื่อช่วยงานในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ละท่านก็มีวิธีการและรูปแบบในการเผยแผ่ที่แตกต่างกัน ตามความถนัดของตน เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วบทบาทในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอรหันต์สาวก ก็ได้ดำเนินตามแบบอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงวางแบบแผนไว้

ในครั้งพุทธกาล บทบาทในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอรหันต์ ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี นอกจากจะต้องปรับเปลี่ยนแนวความคิดของลัทธิดั้งเดิม ยังต้องอธิบายขยายความทำให้คน เข้าใจ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้ ผลของการประกาศและเผยแผ่ธรรมในแต่ละครั้ง ทำให้มีผู้บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก เนื้อความที่เป็นบทสนทนาโต้ตอบกันระหว่างพระสาวกกับบุคคลต่าง ๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางความสนใจด้านธรรมะและทัศนะ การตีความพุทธธรรม ของคนในยุคนั้น ความสนใจที่ปรากฏอยู่ในการสนทนากัน คือ เรื่องเกี่ยวกับลักษณะธรรมโดยตรง เช่น ลักษณะของเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ปญญา เป็นต้น

ผลที่เกิดจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอรหันต์ ก่อให้เกิดประโยชน์ใน หลาย ๆ ด้าน คือ

๑. ทำให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมทำให้มีความเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และ ยั่งยืน ที่จะศึกษาหลักธรรม ให้แตกฉานขึ้นไปกว่าเดิมอีก
๒. สามารถปราบปรามภัยภายนอกพระพุทธศาสนา ลัทธิความเชื่อของพระเจ้า ที่มีมาแต่เดิม
๓. แก้ออกสงสัยในพระธรรมวินัย พระธรรมและพระวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและทรงบัญญัติไว้ หากบุคคลยังไม่สามารถศึกษาและปฏิบัติจนรู้ทั่วถึง ก็เกิดความ สงสัยอยู่

๔. ทำให้เกิดศรัทธาแกมหาชน หลังจากที่พระอรหันต์ทั้งหลายประกาศ ก็ทำให้ผู้ไม่มี ความเลื่อมใสเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา การประกาศตนเป็นอุบาสก อุบาสิกาผู้ถึงพระรัตนตรัยมี เป็นจำนวนมาก

ผลของการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอรหันต์ในครั้งพุทธกาลและหลัง พุทธกาลถือได้ว่าเป็นผลสำเร็จอย่างน่าพอใจมาก การประกาศและการเผยแผ่นั้นมีทั้งการบรรยาย การถามตอบปัญหาธรรมะ ซึ่งเป็นบทบาทในการประกาศพระศาสนาทั้งโดยตรงในลักษณะให้ คำแนะนำปรึกษาสนทนา ได้ปัญหาธรรมและการแสดงธรรมเป็นต้น โดยท่านได้ฟังจากพระพุทธเจ้า โดยตรงแล้วนำมาถ่ายทอดแก่เผยแผ่แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการ ต่าง ๆ และโดยอ้อมทูลถามเรื่องเกี่ยวกับพระธรรมที่มีความหมายลึกซึ้งยากแก่การทำความเข้าใจ ทูลถามเรื่องเกี่ยวกับภิกษุบริษัท ภิกษุณีบริษัท ถึงข้อที่ควรประพฤติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ทูลถาม เรื่องเกี่ยวกับอุบาสก อุบาสิกา ผู้ถวายเป็นอุปัชฌาย์จะพึงประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับ อาชีพการงาน ทูลถามถึงข้อที่ควรปฏิบัติต่อบุคคลที่ไม่ได้นับพระพุทธศาสนา เป็นต้น และการปฏิบัติ ตนให้เป็นตัวอย่างของภิกษุในรุ่นหลัง ๆ

อนึ่งบทบาทในการประกาศพระพุทธศาสนาของพระอรหันต์เถระทั้ง ๕ รูป คือพระ มหากัสสปเถระ พระสารีบุตรเถระ พระมหาโมคคัลลานะเถระ พระอรุเวลกัสสปะ พระอานนท์เถระ ตามที่ได้นำเสนอมาในเบื้องต้น นับว่าท่านได้เป็นกำลังของพระศาสนาอย่างมาก เพราะว่า พระพุทธศาสนาได้สืบทอดแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบันนี้ก็อาศัยท่านเหล่านี้ ควรที่พุทธบริษัทพึงนำมา เป็นแบบอย่างในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธต่อไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษานำไปใช้

พระภิกษุสงฆ์ที่ทำการเผยแผ่พระศาสนาในปัจจุบันควรนำเอาตัวอย่างของการประกาศ และการเผยแผ่พระศาสนาของอรหันต์ทั้งหลาย ในครั้งพุทธกาลมาประยุกต์ใช้เป็นวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาสู่สังคมยุคโลกาภิวัตน์

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นไปที่การศึกษาบทบาทและคุณค่าของพระอรหันต์ในการประกาศ พระศาสนาทั่วไป ไม่ได้เน้นไปเฉพาะที่พระอรหันต์องค์ใดองค์หนึ่ง ผู้วิจัยมองว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจ ควรจะมีการทำวิจัยต่อไปอีก คือ

๑. การศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระศาสนาของภิกษุณีอรหันต์
๒. การศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระศาสนาของนิโครธสามเณร
๓. การศึกษาบทบาทการประกาศพระศาสนาของพระโมคคัลลิตตบุตรติสสเถระ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

พระพุทธโฆษาจารย์. วิสุทธิธรรม. ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. วิสุทธิธรรม. ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. อัมมปัทฏฐกถา. ภาค ๑ - ภาค ๘. แปลโดยคณะกรรมการแผนกตำรา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

(๑) หนังสือ:

จำนงค์ ทองประเสริฐ. แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสีหัตถะ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗.

บรรจบ บรรณรุจิ. อสัทธิมหาสาวก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พรบุญ, ๒๕๓๙.

ปิยทัสสี ภิกขุ. วิมุตติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๔.

พระครูกลุณณสิทธินันท์ (สมาน กลุณณธมโม). เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๔.

พระครูเกษมธรรมทัต (สุรศักดิ์ เขมรสี). วิปัสสนาภูมิ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. พระนครศรีอยุธยา : บริษัทบุญศิริ การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๕.

พระครูสมุห์โพธิ์ จันทสีโล. ธรรมภาคปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑.

พระคันธสาราภิวงศ์. โพธิปักขิยธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทบุญศิริการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๙.

พระปัญญาวโร ภิกขุ. **หลักการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเบื้องต้น**. (แปลโดย ฉัตรนคร องค์กรสิงห์).

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ศัพท์วิเคราะห์**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๐.

_____. **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระธรรมมงคลจารย์ วิ. (ทอง สิริมงคล). **ทางสายเอก**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. เชียงใหม่: หจก.ดาราวรรณการพิมพ์, ๒๕๕๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอส อาร์. ฟรินติ้ง แมส โปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๑.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์. ฟรินติ้ง แมส โปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๑.

_____. **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๕.

_____. **พุทธวิธีการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.

พระราชญาณวิสุทธิโสภณ (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน). **พระอรหันต์แห่งประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิลป์สยามบรรจุกุณธ์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๒.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ประยุตโต). **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ฟรินติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมกับการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม. **การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร**. พระพรหมโมลี ตรวจชำระ. พระคันธสารากวีวงศ์ แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาสน์การพิมพ์, ๒๕๕๒.

พญณาจารย์ วิพุทธโยคะ รัตนรังสี. **แว่นส่องพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอ-เดีย น สโตร์, ๒๕๒๙.

ภัททันตะ อาสภเถระ. **วิธีปฏิบัติวิปัสสนา**. กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖.

วศิน อินทสระ. **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. กรุงเทพฯ : บริษัท ประยูรวงศ์
พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม). **อริยวงศ์ปฏิบัติ ปฏิบัติอันเป็นวงศ์แห่งพระอริยเจ้า**.
กรุงเทพมหานคร: หจก. ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๔.

สมเด็จพระมหาธีรราชฆังคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และ
การพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

แสง จันทร์งาม. **พุทธศาสนาวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์
จำกัด, ๒๕๔๔.

สุวัฒน์ จันทร์จำนง. **ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พระนคร, ๒๕๔๙.

(๒) วิทยานิพนธ์:

เจ้าอธิการทองใบอมโร. “การศึกษาหลักธรรมที่นำไปปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นกิเลสในพระพุทธศาสนา
เถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

นันทพล โรจนโกศล. “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องขันธ ๕ กับการบรรลุลุธรรมใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระกิตติศักดิ์ ยโสโร (แก้วเหลา). “การบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระมหาสุขญา โรจนญาโณ (ญาสุกแสง). “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการ
เผยแผ่พระศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหานรินทร์ ฐานุตโตโร. “การศึกษาวิเคราะห์นิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๖.

พระมหาบุญชิต สุตโปรง. “ศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติของพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖.

พระมหาประวิน ปวโร (ศรีโย). “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระอรุณกัศสปะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาประยุทธ์ ภูริปัญโญ. “การศึกษามัชฌิมนิเทศของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาสังเวย ธมมเนตติโก. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องชีวิตภิกษุณีกับการบรรลุอรหัตผล : เฉพาะที่ปรากฏในเถรคาถา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระมหาอุไร อาตาทโป. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องโลกในทัศนะของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๐.

พระมหาอำนาจ อานนโท. “การศึกษาเรื่องการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาจรรยา ปญญวโร (อินทร์ยงค์). “การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม (จันทร์คุ้ม). “การศึกษาบทบาทของอานนท์เถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ศิริกาญจน์ ทศนีย์ไตรเทพ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องฆาตกรกับการบรรลุเป็นพระอรหันต์: ศึกษาเฉพาะกรณีพระองคุลิมาลเถระ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สุรจักร กาญจนินทุ. “การศึกษาเรื่องพระอรหันต์ ๔ประเภท ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระครูปิยธรรมธีราภรณ์ (พิบูล ปิยธมโม จันทโรโสภณ)
วัน/เดือน/ปี	วันพฤหัสบดี ๑๐ ตุลาคม ๒๕๐๖
ภูมิลำเนาเดิม	บ้านเลขที่ ๓๖ หมู่ ๔ ตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ๑๕๑๑๑๐
อุปสมบท	วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๗
ประสพการณ์	พระธรรมทูตสาย ๒ ภาค ๓ จังหวัดลพบุรี
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๓๑ จบมัธยมศึกษาชั้นเอกจากสำนักเรียนวัดบ้านโคก จังหวัดลพบุรี พ.ศ. ๒๕๕๐ จบหลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.รุ่นที่ ๔) ห้องเรียนวัดพระนอนจักรสีห์ จังหวัดสิงห์บุรี พ.ศ. ๒๕๕๗ จบการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนวัดพิบูลทอง ปีการศึกษา ๒๕๕๕
ที่อยู่ปัจจุบัน	เจ้าอาวาสวัดคลองสุทธาวาส ตำบลสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
เข้าศึกษา	หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๖